

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΜΕ΄

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1974

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

(ca. 341/5 — 395/400)

«ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ» *

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΜΠΙΟΝΗ

Όμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

7. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν, τὴν περιλαμβάνουσιν περιληπτικὴν ἔκθεσιν τοῦ συστήματος τῶν πολεμουμένων αἱρέσεων, ὁ ἀντιρρητικὸς συγγραφεὺς στρέφεται εἰς τὴν ἀναίρεσιν καὶ ἀντίκρουσιν τῶν ἐπὶ μέρους κακοδοξιῶν των, ἐλέγχων καὶ ὑποδεικνύων ἅμα τὰς πηγὰς, ἐξ ὧν ἠρύσθησαν αὐταὶ τὸ περιεχόμενον τῶν κακοδοξιῶν των. Ἀρχεται διὰ τῆς ἐρωτήσεως: «Τίς ὁ καθηγητὴς τῶν αἱρέσεων τούτων» (V,1); Εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος δίδει τὴν ἀπάντησιν: «Ὁ καθηγητὴς πασῶν τῶν αἱρέσεων — καὶ ἐπομένως καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ νῦν πολεμουμένων — ἐστὶν ὁ διάβολος» (V,1)¹. Τὴν ὅλην ἐπιχειρηματολογίαν του ὁ συγγραφεὺς στηρίζει ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι πᾶσα αἵρεσις εἶναι δημιούργημα τοῦ Σατανᾶ. Λέγει: «Ὡς γὰρ ὁ Χριστὸς καθηγητὴς ἐστὶν»² τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ «παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καὶ παραστήσῃ ἑαυτῷ τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων»³ «οὕτως καὶ ὁ διάβολος, εἰς τὸ ἀπατᾶν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 220 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Ἡ μεγάλη ἀντίθεσις, ἡ κυριαρχοῦσα τῆς ὀρθοδόξου σκέψεως ἦτο: Χριστὸς-διάβολος· Ἐκκλησία-αἵρεσις· Ἐπίσκοπος-αἱρετικὸς· δικαιοσύνη-ἀνομία· φῶς-σκότος· πιστὸς-ἄπιστος. Πρβλ. Β' Κορ. 6, 14-15. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη κυριαρχεῖ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως.

2. Ματθ. 23, 10.

3. Ἐφ. 5, 25-27.

καὶ σκορπίζειν ὡν ἔτοιμος, καθηγητῆς γέγονε πασῶν τῶν αἱρέσεων» (V,1).

8. Ἐν συνεχείᾳ ὁ σ. δίδει περιληπτικὴν ἐξιτόρησιν τῆς τρομερᾶς δράσεως τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πρὶν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου ὁ διάβολος, πρὸς παραπλάνησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔστησεν εἰδῶλα καὶ ἔθεοποίησε τὴν φύσιν καὶ οὕτως ὠδήγησε τὸν ἄθλιον ἄνθρωπον εἰς τὴν ψευδῆ λατρείαν τῶν ζώων, τῶν θηρίων, τῶν ἑρπετῶν, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν λοιπῶν κατωτάτων ὑλιστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς εἰδωλολατρίας. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου, ὁ Σατανᾶς μὴ δυνάμενος νὰ παρασύρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τελείαν ἀθεΐαν ἢ εἰδωλολατρίαν, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίου ἐγνωρίσθη τοῖς ἀνθρώποις ὁ ἀληθῆς Θεός, συνεστήσατο τῇ οἰκείᾳ κακίᾳ τὰς αἱρέσεις πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν ἀφελῶν, τῶν ἀμαθῶν καὶ τῶν ὀλιγοπίστων. Ἴδου αὐταῖς λέξεσι τί ὁ ἀντιρρητικὸς συγγραφεὺς λέγει σχετικῶς: «Πολλοὺς δὲ ψευδωνύμους θεοὺς ἐποίησεν ὁ διάβολος· τί δὲ λέγω πολλοὺς; Πᾶσαν τὴν κτίσιν ἔθεοποίησεν, ἵνα τὸν ἄθλιον ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ ἀποπλανήσῃ. Ἦν γὰρ ἰδεῖν ὁμοιώματα ζώων καὶ θηρίων καὶ ἑρπετῶν καὶ πετεινῶν προσκυνούμενα, ἔτι δὲ καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ὕλην ὡς Θεὸν τιμωμένην¹. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀνεδέξατο, ἵνα τὴν πολυθεον πλάνην καταργήσῃ καὶ ἐπὶ τὴν προσκύνησιν τοῦ ὄντος Θεοῦ ἐπιστρέψῃ «διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας»² καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα διεσπαρμένην συναγάγῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν — καὶ σῶμα αὐτοῦ προσηγόρευσε³ — καὶ πληρωθῆ ὁ λόγος αὐτοῦ· «ἔσται μία ποιμνῆ, εἷς ποιμὴν»⁴.

9. «Ἀλλὰ πάλιν ὁ φθονερός διάβολος, τῇ οἰκείᾳ κακίᾳ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ τέχνῃ, οὐ παύεται ἀπατῶν τοὺς ἀστηρίκτους· ὡς γὰρ πρὸ τοῦ, εἰδῶλα μετονομάσας θεοὺς, ἀπὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ ἀπε-

1. Πρβλ. Ρωμ. 1, 23.

2. Τίτ. 3, 5.

3. Ἐφ. 1, 23. Κολ. 1, 24.

4. Ἰω. 10, 16.

πλάνησε τοὺς ἀνθρώπους, οὕτως καὶ νῦν πολλὰς ἐκκλησίας ὀνομάσας, μᾶλλον δὲ εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, εἴδωλα ἐκκλησιῶν ἀναστήσας, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀποταγῇ, τοὺς πειθομένους αὐτῶ, ἴν' ὡσπερ τότε διὰ τῶν λεγομένων θεῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπέστησεν, οὕτω καὶ νῦν διὰ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐκκλησιῶν τῆς ὄντως Ἐκκλησίας ἀποσπάσῃ¹. Συνεχίζων δ' ἐπάγεται : «Καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα φρικτόν· βασιλεῖς μαινομένους κατὰ τῶν χριστιανῶν, νόμους ἀνομίας μεστούς, δικαστὰς ἐκδίκους τῆς ἀσεβείας. Ὑπὲρ πάντα γὰρ φόνον καὶ πᾶσαν γοητείαν ἔγκλημα ἦν ἡ εὐσέβεια· καὶ μόνοι οἱ χριστιανοὶ ᾤκουν τὰ δεσμοτήρια, ἐστρεβλοῦντο, ἐτύπτοντο, ἐτηγανίζοντο, ἐξέοντο, θηρίοις ἐνεβάλλοντο» (VII,1-2)². Καὶ ἡ ματαία αὕτη προσπάθεια τοῦ Σατανᾶ, ὅπως οἱ χριστιανοὶ «ἀρνήσωνται τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ» (VII,4), διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας. Νῦν, «καταμαθὼν ὁ διάβολος καὶ κατανοήσας νικωμένην αὐτοῦ τὴν βίαν καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπινοίας, μετεβλήθη εἰς ἕτερον εἶδος ἀπάτης» (VIII,1). Τὸ δὲ νέον εἶδος τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ δόλου τοῦ διαβόλου εἶναι αἱ αἰρέσεις, μάλιστα δὲ αἱ νῦν καταπολεμούμεναι ὑπὸ τοῦ σ. αἰρέσεις, αἱ ὑπὸ ταπεινὸν σχῆμα ἐμφανιζόμεναι καὶ ψευδευλάβειαν ὑποκρινόμεναι.

10. Ἀπὸ τοῦ νῦν ἄρχεται ἡ κατ' εὐθειᾶν ἐπίθεσις τοῦ σ. κατὰ τῶν αἰρέσεων, τῶν ἐν τῇ ἑαυτοῦ Ἐκκλησίᾳ δρωσῶν. Αὗται κηρύττουσιν «ἐ γ κ ρ ἄ τ ε ι α ν» καὶ «ἀ π ὅ τ α ξ ι ν». Τίς δὲ

1. Ἄξια προσοχῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ σ. χρῆσις τοῦ ὄρου «εἴδωλα ἐκκλησιῶν» διὰ τὴν παρονομασίαν τῶν αἰρετικῶν παραφυάδων. Ὁμολογουμένως λίαν ἐπιεικῆς δεῖκνυται ὁ ἀντιρρητικὸς συντάκτης τοῦ ἔργου οὕτως ἐκφραζόμενος περὶ τῶν ἀντικρουομένων ὑπ' αὐτοῦ αἰρέσεων. Ἄλλ' εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι οὗτος οὐδαμῶς ὑπαινίσσεται διὰ τῆς ἐν λόγῳ φράσεως οἰονδήποτε κύρος ἢ ἀναγνώρισιν εἰς τὰς αἰρετικὰς ταύτας παρασυναγωγὰς. Τοῦναντίον, θεωρεῖ τὰ «εἴδωλα τῶν ἐκκλησιῶν», ἥτοι τὰς πολεμουμένας ὑπ' αὐτοῦ αἰρέσεις, ὡς ἀποτελούσας «τέχνασμα» τοῦ Σατανᾶ πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἀσθηρῶν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Πρὸς ἐπιτυχίαν μάλιστα τοῦ σχεδίου του ὁ διάβολος χρησιμοποιοεῖ καὶ τὸ τέχνασμα τῶν μεγάλων ἐπαγγελιῶν. Ὁ διάβολος λοιπόν, ἀνάλογως τῶν περιστάσεων μετασχηματίζεται, χρησιμοποιοῦν εὐκαίρους τρόπους ἀπάτης καὶ δόλου. Οὕτως, τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανέντος καὶ κηρύξαντος καὶ τῆς ὀρθῆς εἰς τὸν τρισυπόστατον Θεὸν πίστεως διαδοθείσης εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης διὰ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, ὁ διάβολος, μεστὸς μίσους καὶ φθόνου, συναγεῖρει τοὺς ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς τῶν Ἐθνῶν εἰς ἀνηγεῖς διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν, διὰ τὴν ἐξαφανίση, εἰ δυνατόν, τὴν ὀρθὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

2. Πρβλ. Ἐβρ. 11, 33-38.

τὰς μεγάλας ταύτας ἀρετὰς ἀκούων κηρυττομένας δὲν ἤθελε μετὰ τῶν αἰρετικῶν συνομολογήσει τὴν ὑπέροχον τούτων ἀξίαν; «Ἐγκράτεια» καὶ «ἀποτάξις» εἶναι μεγάλαι ἀρεταί, τὰς ὁποίας οὐδὲ ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία παραγωνρίζει καὶ τὴν μεγάλην τῶν ὁποίων ἀξίαν οὐδαμῶς ἀρνεῖται. Ἄλλ' ὅμως ἰδοὺ τὸ δέλεαρ· ἐὰν οἱ αἰρετικοὶ οὗτοι, ἀποτεινόμενοι πρὸς τοὺς χριστιανούς, ἔλεγον: «Ἀπόστητε ἀπὸ Θεοῦ· ἀρνήσασθε τὸν Σωτῆρα· δραπετεύσατε ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας· ἐγκαταλείψατε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἠγοράσθητε» (VIII,2)¹, ἀσφαλῶς οὐδεὶς θὰ ὑπήκουεν εἰς αὐτούς. Ἄλλ' ὁ πονηρός, «μεγάλα ἐπαγγελόμενος», ἐφεῦρε τὸ πονηρὸν τέχνασμα τοῦ κηρύγματος τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἄλλως χριστιανικῶν ἀρετῶν τῆς «ἐγκράτειας» καὶ «ἀποτάξεως», ἵνα ἀπομακρύνῃ τοὺς πιστοὺς ἐκ «τοῦ ἀληθινοῦ παραδείσου, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ» (VIII,3). Ἄλλ' ἡ πονηρὰ τῶν αἰρετικῶν τούτων πρόθεσις καθίσταται παρευθὺς ἔκδηλος καὶ ἐναργῆς ἐκ τῆς διὰ μέσου τῆς «ἐγκράτειας» καὶ «ἀποτάξεως» κηρυττομένης ὑπ' αὐτῶν κακοδοξίας, τῆς ἀρνήσεως δῆλον ὅτι τῆς μεταλήψεως τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης παύουσι πλέον νὰ δικαιῶνται νὰ φέρωσι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανοῦ: «Ὁ τοίνυν τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀρνούμενος τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐνύβρισε καὶ τὴν καταβληθεῖσαν ὑπὲρ αὐτοῦ τιμὴν ἠθέτησε» (IX,5)· «μὴ γὰρ νομιζέτωσαν ἔχειν τι χριστιανοῦ τοῦτο ἀρνούμενοι» (X,3), διότι «πάντα τὰ μυστήρια τῶν χριστιανῶν τούτου ἤρτηται· καὶ Ἐκκλησίας εἶπης, καὶ Γραφάς, καὶ κατηχήσεις, καὶ βάπτισμα, καὶ θυσιαστήριον, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἄνευ αἵματος, οὐδὲν ἐστι· σῶμα γὰρ ἄνευ τοῦ αἵματος νεκρὸν ἐστι· νεκρὸν δὲ εἰς θυσιαστήριον οὐδεὶς προσφέρει» (X,3). Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀναγκαιότητος τῆς μεταλήψεως οὐ μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, προσάγει ὁ σ. χωρία ἐκ τῆς Π. καὶ ἐκ τῆς Κ.Δ. Ἡ μὴ χρῆσις οἴνου ἐν τῇ Θεῇ Εὐχαριστίᾳ ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ αἰρετικῶν, καθιστᾷ τούτους ἐλεεινότερους καὶ ἀξιοθρηνητοτέρους πάντων τῶν ἄκρι τοῦδε πεπλανημένων: «Ἄλλ' ἐὰν τις ἀκριβῶς ἐξετάσῃ,

1. Πβλ. Α' Κορ. 6, 20. Α' Πέτρ. 1, 19.

παντὸς ἀνθρώπου πλανηθέντος ἐλεεινότεροί εἰσι καὶ πολλῶν θρη-
νων ἄξιοι οἱ ἐν ταῖς αἰρέσεσι ταύταις πλανηθέντες» (XI,3). Προ-
φανῶς ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῶν λεγομένων Ἰδρωπαστα-
των αἰρετικῶν, περὶ ὧν διαλαμβάνομεν ἐκτενέστερον κατωτέρω.
Οἱ πολεμούμενοι διὰ τοῦ ἔργου αἰρετικοὶ («δικαίους ἑαυτοὺς ὀνομά-
ζουσι καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων ὑψηλοτέρους· τί δὲ λέγω τῶν
ἀνθρώπων; Καὶ αὐτοῦ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἁγιωτέρους»
(XII,2)¹.

11. Ἄλλ' εὐθὺς ὡς φωραθῆ τις ὑπὸ τοῦ διαβόλου συληθεὶς
καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκβληθῆ, ἐμφανίζεται πάραυτα καὶ ἡ ἀντινο-
μία τούτου ἐν τε τοῖς λόγοις καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ. Ὁ «δίκαιον»
ἑαυτὸν ἐκλαμβάνων αἰρετικὸς, ἄρχεται παρευθὺς («ἀδικίαν εἰς τὸ
ὑψος ἀφειδῶς λαλῶν») (XII,3). Κηρύττει («ἐγκράτειαν») καὶ ἄρνη-
σιν, ἀλλ' ἄρνησιν οὐχὶ τῶν ἁμαρτωλῶν αὐτοῦ πράξεων, ἀλλ' ἄρνη-
σιν τοῦ βαπτίσαντος αὐτὸν ἱερέως· ἄρνησιν τῆς πνευματικῆς
αὐτοῦ μητρὸς, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς γεννησάσης καὶ ἐκθρεψάσης
αὐτόν· ἄρνησιν τοῦ θουσιαστηρίου, («ἐξ οὗ ἀπὸ παιδίου
ἐτρέφετο καὶ ἐποτίζετο») (XII,3)· ἄρνησιν δῆλον ὅτι αὐτῶν τῶν
προσφερομένων τιμῶν δώρων καὶ ἀγίων (VXII,4)².

1. Ἰδιαιτέραν βαρύτητα φαίνεται ὅτι ἤσκει ἡ ἔννοια τῆς «δικαιοσύνης» παρὰ τοῖς αἰ-
ρετικοῖς τούτοις. Πρβλ. τὴν σημασίαν, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὴν «δικαιοσύνην» καὶ οἱ αἰρετικοὶ
«Εὐσταθίου», οἱ ὑπὸ τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου (340; μ.Χ.) καταδικασθέντες. Ὅρα καν.
12 τῆς συνόδου ταύτης παρὰ Mansi II. 1098-1101. Ἐλάλη-Ποτλή, Σύνταγμα, τ. III,
108, καν. 12. Πηδάλιον, ἔκδ. Παπαδημητρίου 1970, σ. 401. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ
ἔργου «δικαιοσύνη» παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι, τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς χριστιανοῖς βρα
Gerhard Kittel, Theolog. Wörterbuch zum Neuen Testament. Stuttgart
1935, τ. II, 194-214.

2. Τὸ χωρίον ἀξίζει τῆς ἰδιαιτέρας προσοχῆς τοῦ ἱστορικο-δογματικοῦ καὶ συμβο-
λικοῦ Θεολόγου, ἵνα στηρίξῃ ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως τὴν ὀρθότητα τῆς μεταλήψεως ἀμφο-
τέρων τῶν στοιχείων τῆς Θείας Κοινωνίας ὑπὸ τῶν πιστῶν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς νηπιακῆς
ἡλικίας, ἀντικρούση δὲ τὸ σφαλερὸν καὶ ἀντίθετον τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἔθος τῆς Ῥω-
μαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀρνούμενης τὴν κοινωνίαν τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς πι-
στούς, τὸν δὲ ἡγιασμένον ἄρτον, ἦτοι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μὴ μεταδιδοῦσης εἰς τοὺς νέους
πρὸ τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Ὅρα Χρ. Ἀνδροῦτσου, Συμβολικὴν ἐξ
ἐπόψεως ὀρθοδόξου. Ἐν Ἀθήναις 1930², σ. 357. Τοῦ αὐτοῦ, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδό-
ξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις 1907, σ. 365/7. Πανα. Τρεμπέλα, Δογμα-
τικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθήναι 1959/61, τ. 1-3, III, 171/4. Ἰω.
Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας. Ἐν Ἀθήναις 1953/60, τ. 1-2, II, 536 (ὀμολογία Μητροφάνους).

Ἡ κατὰ τῶν μυστηρίων ἄρνησις τῶν αἰρετικῶν ἀποτελεῖ βλασφημίαν. Εἶναι δ' αὕτη ἡ πρώτη θεωρούμενη ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν προκοπή καὶ τὸ μέγα δῆθεν ὑπ' αὐτῶν νομιζόμενον ἐπίτευγμα. Ὁ νέηλος αἰρετικός, ἅπαξ ζωγρηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἄρχεται παρ' εὐθὺς φθεγγόμενος λόγους βλασφήμους, οὓς ὁ διάβολος ἐπιθέτει τῷ στόματί του: «Τί δέ ἐστὶν (Ἐκκλησία); Τί δέ ἐστὶ (βάπτισμα); Ἐκεῖνο δὲ αἷμα» Χριστοῦ ἐστὶ; Μὴ γένοιτο ἐκεῖνο εἰσελεθεῖν εἰς τὸ στόμα μου» (XII,4). Ὁ σ. διευρύνει ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς κατὰ τῶν αἰρετικῶν τούτων κατηγορίας του. Οὗτοι ἀρνοῦνται κατ' αὐτὸν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπορρίπτουσι τὸ βάπτισμα, ἀπεχθάνονται τὴν κοινωνίαν τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Ἴδου τὰ ἀποτελέσματα τῆς κηρυττομένης ὑπὸ τῶν αἱρέσεων τούτων «ἐ γ κ ρ α τ ε ί α ς» καὶ «ἀ π ο τ ά ξ ε ω ς». Κατὰ τὸν σ. «ἡ ἐγκράτεια καὶ ἀποτάξις», ἀρεταὶ καθ' ἑαυτάς, ἀλλὰ διαστρόφως ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν τούτων ἐφαρμοζόμεναι, «οὐδὲν ἄλλο ἐδίδαξεν ἢ τοῖς ἁγίοις μόνοις ἀποτάξασθαι» (XII,6). Διὸ καὶ ὑπὸ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως οἶονεὶ καταληφθεὶς ὁ ἱερός τῆς Ἐκκλησίας Ποιμενάρχης, κραυγάζει πρὸς αὐτοὺς ἀπευθυνόμενος: "Ἄθλιε αἰρετικέ, «τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀκάθαρτον καὶ σὺ καθαρός;» (XIII,1). Θὰ ἐνόμιζέ τις, ἀφελῶς τοὺς αἰρετικοὺς τούτους κρίνων, ὅτι οὗτοι κηρύττοντες τὴν ἀποταγὴν ἀπὸ πάντων τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν, τηροῦσι τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν δίδουσι τοῖς πτωχοῖς. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! "Ὀλωσ τούναντιον· ἀντὶ τῆς τηρήσεως τῆς διδαχῆς τοῦ Κυρίου τοῦ «ἀποτάσσεσθαι τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς εἰδώλοις αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ πλάνῃ αὐτοῦ καὶ αὐτῷ μόνῳ συντάσσεσθαι διὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ καὶ τῶν μυστηρίων» (XIII,2)· ἀντὶ τῆς καταφρονήσεως τῶν χρημάτων καὶ πάσης σαρκικῆς ἡδονῆς, ὅλως τούναντιον, πέρα τῆς ἀρνήσεως τῶν μυστηρίων, ἐμφανίζονται οἱ αἰρετικοὶ οὗτοι δουλεύοντες καὶ τῷ πάθει τῆς «φιλαργυρίας». Ὁ ἱερός σ. φαίνεται δεχόμενος ὅτι οἱ αἰρετικοί, τοὺς ὁποίους καταπολεμεῖ, κηρύττουσι μὲν διὰ τῶν λόγων ἀποταγὴν ἀπὸ τῶν χρημάτων καὶ ἀποφυγὴν ἀπὸ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει φωρῶνται ἀντινομοῦντες καὶ ἀνακόλουθοι, ἐφ' ὅσον ἀποδεικνύονται παραβάται δόλιοι καὶ ἀπατεῶνες, ἄλλα κηρύττοντες καὶ ἕτερα πρᾶτ-

τοντες. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ σφοδρὸς ὑπὸ τοῦ σ. ἔλεγχος τῆς ἀντινομίας τῶν αἰρετικῶν τούτων, ἄλλα διδασκόντων καὶ τάντιθετα πραττόντων. Ἡ ἀντινομία καὶ ἀπάτη αὕτη τῶν αἰρετικῶν ἀναγκάζει τὸν ἐν ἀγανακτῆσει διατελοῦντα ἱερὸν σ. νὰ κραυγάζῃ κατ' αὐτῶν: «Καὶ τίς οὕτως δεδούλωται τῷ πάθει τῆς φιλαργυρίας, ὡς οἱ αἰρετικοί; Οὐ μόνον γὰρ τὰ αὐτοῖς ἐμπίπτοντα χρήματα μετ' ἀσφαλείας κατέχουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοτρίων ὡς οἰκείων φροντισταὶ καὶ ταμεῖα (γρ. ταμίαι) γίνονται καὶ τόκους καὶ πλεονασμοὺς συνάγουσι¹ καὶ ἄλλοις μὲν τὰ

1. Ὡς ἡδυνάτο τις νὰ θέσῃ τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ὁ ἱερὸς σ. μετὰ τοσαύτης δριμύτητος ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν τοῦ ἀντεπεξερχόμενος ἐν τῷ ζητήματι τῆς «φιλαργυρίας», εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἰδιαιτέρην τινὰ διδαχὴν τούτων περὶ «ἀκτημοσύνης», ὑπεροπτικῶς καὶ μετ' ἐμφάσεως κηρυττομένην. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων δὲν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν μετ' ἀσφαλείας τοιοῦτῶν τι. Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ὁ ἱερὸς σ. ἔχει ἐν νῷ τὴν ὑποχρέωσιν παντὸς ἀσκητοῦ τοῦ «ἄγειν ἀκτημοσύνην» καὶ «ἀρνήσασθαι τῶν ἐγκοσμίων». Οἱ ἐναβρονόμενοι λοιπὸν ἐπὶ «ἐγκρατεῖα» καὶ «ἀποτάξει» ἀπὸ παντὸς γεώδους καὶ ἐφαμάρτου πράγματος αἰρετικοί, ὥφειλον νὰ διάγωσι βίον ἀνώτερον καὶ μακρὰν πάσης ὑποψίας περὶ πλεονεξίας, φιλαργυρίας καὶ τῶν παραμαρτυροσῶν ταύταις κακιῶν.

Παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῦσιν, οὐ μόνον ἡ «φιλαργυρία» μεγίστη κακία ἔθεωρεῖτο, ἀλλὰ καὶ τὸ τ ο κ ι ζ ε ι ν ἀπηγορεύετο εἰς τε τοὺς κληρικούς καὶ μάλιστα τοὺς ἀσκητικὸν βίον καὶ τὸ κατὰ μόναν ζῆν ἐπιλεξαμένους. Τὸ μέγα τοῦτο θέμα ἀπασχόλησε σοβαρῶς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας, οἵτινες διὰ τε τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ δι' ἐιδικῶν συγγραφῶν ἀποτρέπουσιν ἐντόνως τοὺς τε ἱερωμένους καὶ τοὺς μοναχοὺς ἀπὸ τοῦ ἐκζητεῖν καὶ λαμβάνειν τ ό κ ο υ ς. Πόσον φλέγον ἦτο τότε τὸ ζήτημα τοῦ τ ο κ ι ζ ε ι ν διὰ τὴν ὄλην ἐπίσημον Ἐκκλησίαν, φαίνεται ἐξ ὅσων αὐτὸς ὁ μέγας Β α σ ί λ ε ι ο ς σχετικῶς λέγει ἐν τῇ Ἀ' Κανονικῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀ μ φ ι λ ό χ ι ο ν Ἰκονίου (Ἐπιστ. 188, καν. 14, παρὰ M i g n e, P.G. 32, 681/2): «Ὁ τ ό κ ο υ ς λαμβάνων, ἐὰν καταδέξηται τὸ ἄδικον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλωσάει, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φ ι λ ο χ ρ η μ α τ ί α ς ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην». — Προδήλως ὁ κανὼν οὗτος διακρίνει μεταξὺ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν τοικίζοντων. Καίτοι ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως ὁ τ ο κ ι ζ ε ι ν ὁ ἔθεωρεῖτο ἐπιλήψιμος διὰ πάντα χριστιανόν, ἐν τούτοις μόνον εἰς τοὺς κληρικούς ἀπηγορεύετο τὸ λαμβάνειν τ ό κ ο υ ς. Ὁ μέγας Β α σ ί λ ε ι ο ς ἀπαγορεύει εἰς τοὺς κληρικούς καὶ μοναχοὺς τὸ λαμβάνειν τ ό κ ο υ ς. Τὸ τ ο κ ι ζ ε ι ν ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν ἀπαγορεύει καὶ ὁ 44 (43) Ἀποστολικὸς κανὼν. «Ὁρα H e f e l e, Konziliengeschichte I², 814. F u n k, Geschichte des kirchlichen Zinsverbots. Tübingen 1876, 3. T h. S o m m e r l a n d, Das Wirtschaftsprogramm der Kirche des Mittelalters. Leipzig 1903, 82. 134. 136. A. B i g e l m a i r, Die Beteiligung der Christen am öffentlichen Leben in vorkonstantinischer Zeit. München 1902, 314/21. Νεωτέραν βιβλιογραφίαν εὐρίσκει τις εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἀρχιμ. Νεκταρίου Χατζημιχάλη, Αἱ περὶ ἰδιοκτησίας ἀπόψεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Θεσ/κη 1972. «Ὁρα ἰδία σ. 75 ἐ., 82 ἐ., 89 ἐ., ἐνθα καὶ παραπέμπομεν. «Ὁρα καὶ ἡμετέραν βιβλιοκρισίαν τοῦ ἔργου ἐν «Θεολογία», τ. 44 (1973), 423/4. Ἐπίσης ὄρα Γ. Γ ρ α τ σ έ α, ἄρθρον ἐν Ὁρθοξ. καὶ Ἡθ. Ἐγκυκλ. 7, 1239/44. Π. Δ η μ η τ ρ ο π ο ύ λ ο υ, ἀττόθι 6, 736/42. Π α ν. Μ π ρ α τ σ ι ώ-

χρήματα προσπορίζουσιν, αὐτοὶ δὲ τὰς ἀνομίας κερδαίνουσι·

του, Χριστιανισμός και ιδιοκτησία, ἐν «Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα καὶ ὁ Χ/σμός», Ἀθήναι 1951, σ. 112 ἐ. Π. Χρήστου, Ἡ κοινωνιολογία τοῦ μ. Βασιλείου, Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ. 11, 139 ἐ. Ἀ. Φυτράκη, Αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξ., ἐν «Ἀνάπλασις» 48 (1935), 79 ἐ. Ἐνισχυτικὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ σ. ἐνταῦθα λεγομένων περιφιλαργυρίας καὶ κατὰ τοκίζοντων εἶναι καὶ τὰ καθ' ὅμοιον περίπου τρόπον διατυπούμενα ὑπὸ τῆς Συριακῆς Διδασκαλίας ἐν. σ. 78,20 ἐ.ἐ. «Ὅρα τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς, βιβλ. III, 7 καὶ Ἀποστ. καν. 44 ἐν Πηγαλιῶ, σ. 49, ἔνθα καὶ ἐρμηνεῖα καὶ παρὰ Migne, PG 1,777. Περαιτέρω ὄρα τὸ «Περὶ παρθένων» ἔργον τοῦ μ. Ἀθανασίου, τὸ ψευδῶς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης φερόμενον, βιβλ. I, X 4. XI, 2 ἐ. «Ὅρα καὶ Funk, Patres Apostol. II², 9. Εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως, ὅτι τοὺς φιλαργύρους αἰρετικούς του ὁ ἀναιρέτης τῶν κακοδοξῶν ταν σ. ἀποκαλεῖ «Γραπεζίτας», μάλιστα ἐν πληθυντικῷ ἀριθμῷ, ὁλοεὶ ἐπισημαίνων ὅτι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν κατέχεται ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς «φιλαργυρίας». «Γραπεζῖται», ὑπὸ τὴν ἡν σημασίαν ἀποδίδει τὸ ὑπὸ ἀνάλυσιν ἀντιρρητικὸν ἔργον, ἐλάχιστοι εἶναι γνωστοὶ ὀνομαστὶ κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιότητα. Ἀναφέρω ἐνδεικτικῶς, τὸν Θεόδοτον, τὸν καὶ «ἀργυραμοιβὸν» καλούμενον ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου Ἐκκλ. Ἰστ. V, 28, 9. Πρβλ. Ἐπιφ. Κατὰ αἶρ. 75,2, παρὰ Migne, P.G. 42, 504D. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται, ὅτι ὁ «συσχολαστής» καὶ «συνασκητής» τοῦ περιβοήτου Εὐσταθίου Σεβασταίας Ἀέριος—ὄρα περὶ αὐτοῦ: Friedrich Loofs Eustathius von Sebaste und die Chronologie der Basilius-Briefe. Eine patristische, Studie. Halle 1898, ἰδίᾳ σ. 53-97. S. Salaville, Dict. Théol. Cathol. 5,1565/71. Realencyclop. f. protest. Theol. u Kirche, 5, 627/30 (Loofs)-Ἀέριος (περὶ Ἀερίου ὄρα Dict. d' Hist. et de Géorg. Ecclés., τ. I, 663 καὶ A. Bigelmair, ἐν Lex. f. Theol. u Kirche τ. I, 113) ἐκ μίσους κατὰ τοῦ πρότερον φίλου αὐτοῦ Εὐσταθίου, τοῦ χειροτονήσαντος μάλιστα αὐτὸν εἰς πρεσβύτερον καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Πόντῳ «πρωχοτροφείου» ἀναθέντος, ἐπειδὴ ἔθεωρησε τοῦτον ὑπαίτιον τῆς μὴ ἐπισκοποποιήσεώς του, μένεα δ' ὡς ἐκ τούτου πνεῶν κατὰ τοῦ Εὐσταθίου, «ἐντεῦθεν τὴν πρόφασιν, ὥσπερ κατὰ ἐχθροῦ βουλόμενός τις εὐρεῖν, ἢ κατὰ πολεμίου ἐπαφεῖναι βέλος, ἀνηρέυνα· καὶ λοιπὸν πᾶσι διαβάλλων τὸν Εὐστάθιον ἔλεγεν: Οὐκέτι τοιοῦτος ὑπάρχει· ἀλλ' ἔκλινεν εἰς χρημάτων συναγωγὴν καὶ εἰς κτήσιν παντοίων». Καὶ ἐπιλέγει ὁ Ἐπιφάνιος († 403-ca. 315): «Ἄτινα ἦν ταῦτα συκοφαντία μὲν παρ' ἐκείνου, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας ἔχων μετὰ χειρὸς ὁ Εὐστάθιος, ἄλλως οὐκ ἠδύνατο πράττειν. Καὶ ἦν πιθανὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀερίου λεγόμενα». Καὶ τὸν Θεόφιλον Ἀλεξανδρείας (385-412) ὁ ἱερός Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης (360-440) ἀποκαλεῖ «λιθομανῆ» καὶ «χρυσολάτρην». Ὁ ἱερός οὗτος Πατὴρ ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τὸν «βαλαντισκόπουν», ἤτοι τῶν τοικίζοντων ἱερατικῶν. Ἰσίδωρος Πηλουσ., Ἐπιστ. I, 152, Migne, P.G. 78.

Εἶναι παντὶ που φανερὸν πόσον μέγα κακὸν ἔθεωρεῖτο παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τοῦ Δ' αἰ. ἡ «φιλαργυρία» καὶ ὁ διὰ πλεονεξίαν «τοκισμὸς» τῶν χρημάτων. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ «τόκος» ὑπερέβαινε πολλάνκις τὸ κεφάλαιον καὶ ὑπελογίζετο ἀναλόγως τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας ἐνώπιον μαρτύρων μεταξὺ δανειστοῦ καὶ δανειζομένου. Ὅσον δὲ μεγαλύτερα καὶ ἐπελγουσα ἦτο ἡ ἀνάγκη τοῦ δανειζομένου, τόσον καὶ ἡ ἀπαίτησις μεγαλύτερου τόκου ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ ἠῤῥεξε, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐχεφροούντων χριστιανῶν, ὡς ἀντιχριστιανικόν, ἀνήθικον καὶ ἀπᾶδον εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς. Τὸ κακὸν τῆς «φιλαργυρίας» καὶ τοῦ ὑπερόγκου «τόκου» ἦτο κατὰ τὴν περὶ τῆς ὀμιλοῦμεν ἐπο-

μόνον ἵνα τὸ πάθος τῆς πλεονεξίας αὐξήσωσιν. Οὐδεὶς γὰρ ἤκουσέ ποτε, ὅτι αἰρετικὸς πάντα πωλήσας τὰ προσόντα αὐτῷ δέδωκε πτωχοῖς (Μᾶρκ. 10,21) καὶ ποιητῆς τῆς ἐντολῆς ταύτης γέγονε» (XIV,1-3)¹. Ἐπαγε λοιπὸν τῆς τοιαύτης «ἀποτάξεως», τῆς

χὴν λίαν διαδεδομένον, ὥστε οἱ ἐπίσημοι ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέται, οἱ χαίροντες ἐκτιμήσεως καὶ σεβασμοῦ διὰ τὸν καθόλου χριστιανικὸν τῶν βίων, ἐξεδήλουν δημοσίᾳ διὰ τῶν κηρυγμάτων αὐτῶν τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν, στηλιτεύοντες δι' ὀξυτάτων πολλὰς καὶ χαρακτηρισμῶν, οὐ μόνον τὴν «φιλαργυρίαν» καὶ τὸν «τοκισμὸν», ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν «πλοῦτον», ἔστω καὶ ἂν νομίζω ἐκτίθηθαι. Ἐκ τούτου ἀπαντῶσι πλείστοι λόγοι καὶ ἄρθρα κηρύγματα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, ὡς καὶ Γνωμαὶ καὶ Ἀποφθέγματα, δριμύτατα ἐλέγχοντα, ὡς μέγιστον ἁμαρτήριον, τὴν τε «φιλαργυρίαν» καὶ τὸν «τοκισμὸν». Πολλὰ δὲ συνοδικαὶ ἀποφάσεις ὑπάρχουν στηλιτευτικαὶ τοῦ κακοῦ τούτου. Πρβλ. Ἀρχιμ. Νεκτ. Χατζημιχαήλ, μν. 5. σ. 75 ἔ., 82 ἔ. Ὅρα καὶ μ. Βασίλειον, M.G. 31, 293, Γρηγ. Νύσσης, M.G. 44, 1253. Χρυσόστομος, M.G. 48, 980. 62, 561/2 κ.ἄ.

1. Μεταξὺ τῶν ἰδεωδῶν, ἅτινα ὁ ἀληθὴς ἀσκητῆς, ὁ τῶν ἐγκοσμίων καὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου ἀρνητῆς ὄφειλε νὰ τηρῆ, ἦτο καὶ τὸ ἀκτημοσύνη ἄγειν. Ὡς πρὸς τοῦτο πάντες οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συμφωνοῦσι. Καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς τοῦ ἀναλυομένου ἀντιρρητικοῦ τούτου ἔργου, εἶναι κατηγορηματικὸς ἐν τούτῳ. Ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει πρῶτα τὸ ἔργον, ὡς ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ ἀποδεικνύομεν, ἐν τῇ «Εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου» Ὁμιλίᾳ του, ἀποφαινεται: «Ἀταράχους ἡμᾶς εὐρισκῆτω περὶ χρήματα». — Καλὸν θεωροῦμεν νὰ προσθέσωμεν καὶ ἐνταῦθα καὶ τινὰ ἐνισχυτικὰ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων περὶ «φιλαργυρίας» καὶ παρανόμου «πλουτισμοῦ», ἂν καὶ τὸ θέμα εἶναι εὐρύτατον καὶ οὐχὶ μία, ἀλλὰ πολλαὶ μελέται ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων συντεταγμέναι, δὲν θὰ ἤρουν καὶ πάλιν πρὸς τελεῖαν τούτου ἐξάντησιν. Ἡ «φιλαργυρία» λοιπὸν θεωρεῖται παρὰ τοῖς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ὡς μεγίστη ἠθικὴ παραβάσις καὶ ἁμαρτία θανάσιμος, παρομοιαζομένη πρὸς αὐτὴν τὴν «εἰδωλολατρίαν», συμφάνως ἄλλωστε καὶ πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Ἀ' Τιμ. 6, 10) δοθέντα χαρακτηρισμὸν: «Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπληρήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύνας πολλαῖς». — Ἐὰν λοιπὸν διὰ πάντα πιστὸν ἀπηγορεύετο ἡ «φιλαργυρία», ἔτι μᾶλλον ἀπηγορεύετο αὐτῇ τῷ ἀσκητῇ, τῷ ἀφιερῶντι τῷ Θεῷ καὶ ἀκτημοσύνην ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὑποσχεθέντι· καὶ ἡ τῶν χρημάτων καὶ κτημάτων κτήσις ἐθεωρεῖτο βεβήλωσις τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως περὶ τοῦ ἀκτημοσύνην ἄγειν καὶ ἔτι μᾶλλον ἄρνησις καὶ αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐκ τούτου καὶ ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος δριμύτατα ἐπιτίθεται κατὰ τῶν αἰρετικῶν τούτων, ἀφοῦ οὗτοι ἐντελῶς τάντιθετα τῆς διαλαλουμένης ὑπ' αὐτῶν ἀποτάξεως ἀπὸ παντὸς δῆθεν ὑλικοῦ καὶ γεώδους πράττουσι καὶ χρήματα ἀγαπῶσι καὶ ἀτόκους ἐπιζητοῦσι. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαριθμηθῶσιν ἐνταῦθα πᾶσαι αἱ σχετικαὶ ἀπαγορευτικαὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ἀποφάνσεις, δι' ὧν στηλιτεύεται ἡ «φιλαργυρία», ὡς μήτηρ καὶ ρίζα πάντων τῶν κακῶν. Χάριν ἀπλῶς παραδείγματος ἀναφέρω γνώμην τινὰ ἐνίῳ Πατέρῳ, δι' ὧν καυτηριάζεται ὡς μεγίστη ἁμαρτία ἡ «φιλαργυρία». Καὶ ἐν πρώτοις ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ Ἀμβοῖς πρὸς Σέλευκον» (παρὰ Migne, P.G. 37, 1577-1600, στ. 322, πρβλ. Κ. Μπόνη, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου συγγενικὸς αὐτοῦ δεσμός. Ἐν Ἀθήναις 1953, σ. 42/5), οὐδεμίαν ἄλλην καλυτέραν συμβουλήν εὐρίσκει νὰ δώσῃ τῷ νεαρῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ Σελύκῳ ἢ νὰ δανείζῃ τοῖς πτωχοῖς — ὑπὸ τὴν χριστιανικὴν ἔννοιαν τοῦ «δανείζειν», ἦτοι δίδειν, χορηγεῖν — με γενναῖόδωρον χεῖρα, ἀντικαθιστῶν οὕτω τὸν ἐφήμερον πλοῦτον διὰ τῆς αἰωνίας δόξης. Ἐν

ψευδοῦς καὶ ἀπατηλῆς, τῆς ἀνειλικρινοῦς καὶ ἀντινομικῆς. ³Ω

στίχ. 12 ἐ.έ. τοῦ ποιήματός του καὶ ταῦτα συνεπιφέρει: «Κόσμος γὰρ οὗτος καὶ νέοις καὶ πρεσβύταις, μὴ χρήμασι τοσοῦτον, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ πλουτεῖν». Ὁ μ. ἀσκητῆς Νεῖλος, λίαν πιθανῶς, γράφων τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Χίλωνι, λέγει: «...ἀρκοῦμενος δὲ τοῖς παροῦσι, τῆς καθημερινῆς χρείας τοῦ μονήρους βίου μὴδὲν πλέον ἀπὸ τινος λάβης· καὶ μάλιστα φύγε τὸν χρυσὸν ὡς ψυχῆς ἐπίβουλον καὶ ἀμαρτίας πατέρα, ὑπουργὸν δὲ τοῦ διαβόλου. Μὴ προφάσει τῆς εἰς τοὺς πένητας διακονίας σεαυτὸν ὑπόδικον φιλοχρηματίας καταστήσης. Εἰ δέ τις πτωχῶν ἕνεκα κομίσει σοι χρήματα, γνῶς δὲ τινὰς εἶναι λειπομένους, αὐτῷ ἐκείνῳ, ᾧ ὑπάρχει τὰ χρήματα ἀποκομίσει τοῖς ὑστερουμένοις ἀδελφοῖς συμβούλευσον, μήποτε μολύνῃ σου τὴν συνείδησιν ἢ τῶν χρημάτων ὑποδοχῆ». — (Ἐνταῦθα εἶναι ἀναγκαῖα μὲν παρέκβασις. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 42 ἐπιστ. «Πρὸς Χίλωνα τὸν αὐτοῦ μαθητὴν» θεωρεῖται μὴ γνησία, ἀνήκουσα οὐχ εἰς τὸν μ. Βασίλειον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐκδίδεται, ἀλλὰ κατὰ τὸν Karl Holl, Amphilochius von Ikonium, Tübingen 1904, 14 σημ. 3 αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν μέγαν ἀσκητὴν Νεῖλον. Ὁ Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς ἐξέδωκε τὴν ἐπιστ. (Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, Πειρούπολις 1891, I, 393/9 ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φίλου (;) ἐκ Καρπαθίας (;). Ἄλλοι τινές, ὀρμώμενοι ἐκ τῆς ὅλης φράσεως, λίαν οἰκείας τῷ μ. Βασίλ., δέχονται ταύτην γνησίαν τοῦ μ. Βασίλ. ἐπιστολῆν. Οὗτος π.χ. ὁ Roy J. Deferrari, Saint Basil the Letters in four Volumes, Cambridge, Mass. London 1950², I, 240 σημ. 1. Οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς ἐν τούτοις ἀμφισβητοῦν τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς, ὡς καὶ τῶν ἐν συνεχείᾳ ἐτέρων τεσσάρων ἐπιστολῶν ὑπ' ἀριθ. 43, 44, 45 καὶ 46. Ὅρα τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν παρὰ τοῖς συστηματικοῖς ἔργοις τῆς Πατρολογίας τῶν Otto Bardenhewer, Gesch. d. altkirchl. Liter. Freiburg i. Br. 1912, III, 156/8. John Quasten, Patrology, Utrecht 1960, III, 220/5. B. Altaner, Patrologie, Freiburg 1963⁸, 262/3. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, Πατρολογία, Ἐν Ἀθήναις 1930, σ. 301-303 καὶ ἐν σημ. — Περὶ τὴν Ἐπιστολογραφίαν τοῦ μ. Βασίλ. πολλοὶ νεώτεροι ἐπιστήμονες ἠσχολήθησαν, οἷοι οἱ G. Pasquali, C. Cavallin, Rudberg, Tadin, Völker, v. d. Mühl, G. L. Prestige, Y. Courtonne, Κων. Γ. Μπόνης, ἐν Byzant. Zeitschr. 1951, 62/78, αἱ μελέται τῶν ὁποίων ἀναφέρονται πᾶσαι εἰς τὰ ἀνωτέρω νεώτερα τῶν ξένων συστηματικὰ ἔργα. Τὰ χρονολογικὰ προβλήματα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ μ. Βασίλ. διεπραγματεύθη ὁ F. Loofs, Eustathius von Sebaste und die Chronologie der Basiliusbriefe, Halle 1898). Τὸ πάθος λοιπὸν τῆς «φιλαργυρίας» φαίνεται νὰ ἦτο λίαν διαδεδομένον κατὰ τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὸν Δ' αἰ. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ συχνὴ τῶν Πατέρων παρότρυνσις πρὸς ἀποφυγὴν τῶν χριστιανῶν ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης ἀμαρτίας. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἰς ἀναριθμητὰ χωρία ἐκφράζει τὸν ἀποτροπιασμὸν τοῦ κατὰ τῶν φιλαργύρων. Πρβλ. τὴν ὁμιλίαν 6 εἰς τὴν Α' Κορ. παρὰ Migne, P.G. 61,54. Πλεῖστοι ὄσοι, ὡς εἶπομεν, κανόνες συνοδικοὶ ὁμιλοῦσι κατὰ τῆς «φιλαργυρίας» καὶ κατὰ τῶν «τοικιζόντων». Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπιζητοῦν πρῶτον, ὅπως τοὺς ἱερατικούς ἐν γένει — ἐπισκόπους, πρεσβύτερους, διακόνους καὶ μοναχοὺς — προφυλάξωσιν ἀπὸ τοῦ πάθους τῆς «φιλαργυρίας», χωρὶς βεβαίως νὰ παραθεωροῦν ὅτι καὶ διὰ πάντα πιστὸν τὸ ἐν λόγῳ πάθος ἀπετέλει θανάσιμον ἀμάρτημα. Ἴδὲ π.χ. Θεοδώρου Μοψουεστίας, Ὁμιλ. εἰς Α' Τιμ. I, 3,7, ed. Swete II, 114. 117. Πβλ. καὶ σ. 178. Ὅρα ἐπίσης Εὐσεβίου Ἀλεξανδρείας, Migne, P.G. 86, I, 310. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 5,2. Migne, P.G. 33, 508A. Κατήχ. 8,7, αὐτόθι 33, 633 A. Ὅρα περαιτέρω Κλήμεντος Ἀλεξ. Παιδαγωγός, ἐν Migne P.G. 9, 603/52. — Περαιτέρω παραπέμπομεν καὶ εἰς εἰδικὰ περὶ «φιλαργυρίας» ἔργα τῶν ἀκολουθῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων καὶ ταῦτα

αἰρετικέ, συνεχίζων λέγει ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος, «μόνοις οὖν τοῖς ἁγίοις ἀπετάξω· μόνον τοῦτο ἐδιδάχθης παρὰ τῆς σῆς «ἐγκρατείας» καὶ τῆς «ἀποτάξεως», τὸ μὴ γινώσκειν τὸν ἱερέα σου, τὸν αἰεὶ τρέφοντά σε διὰ τῆς μυστικῆς καὶ ἁγίας τροφῆς, οὐδὲν μέγα προκόψας» (XIV,4). Ἐτέρα καὶ αὕτη κατηγορία κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ἡ παραγνώρισις ὑπ' αὐτῶν καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν ἱερέων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πνευματικῶν πατέρων, οἵτινες διὰ τῆς προσφορᾶς τῶν τιμῶν δώρων ἀναγεννῶσι τοὺς χριστιανοὺς καὶ τρέφουσι καὶ οἰκοδομοῦσιν αὐτοὺς ἐν Χριστῷ. Περαιτέρω οἱ αἰρετικοὶ παρομοιάζονται ὑπὸ τοῦ ἀντιρρητικοῦ συγγραφέως πρὸς τοὺς μαινομένους, οἵτινες «ἐπειδὴν καταληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ πάθους των, ἀγνοοῦσι τοὺς τε γεννήσαντας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπιλανθάνονται πασῶν τῶν εὐεργεσιῶν αὐτῶν» (XIV,5). «Δῆλον οὖν, ὅτι τῷ πάθει τῆς μανίας κατέχονται καὶ οἱ ἀποστάται τῆς Ἐκκλησίας· ἐνυβρίζοντες, πρὸς πάντας ἀπεχόμενοι, τὸν πατέρα τὸν γεννήσαντα μοιχὸν ἀποκαλοῦντες, τὴν μητέρα πόρνην νομίζοντες, μὴ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ φυλάττοντες τὴν λέγουσαν· «ὃ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω»· (Ματθ. 15,4. Μᾶρκ. 7,10, XV,1).

12. Καὶ ἄλλη νῦν προστίθεται κατὰ τῶν αἰρετικῶν τούτων

χάριν παραδείγματος, ἄνευ τοῦ ἰσχυρισμοῦ πλήρους μνείας τῶν περὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν θέματος ἔργων τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ὅρα π.χ. Μεγ. Βασιλείου, ἐν Migne, P.G. 31, 261/77. 278-304. Γρηγ. Θεολόγου, Migne, P.G. 35, 857-910. 36, 855/84. Γρηγ. Νύσσης, Migne, P.G. 46, 433/52. 453/70. 471/90. Νεκταρίου, MG (Migne, P.G.) 39, 1821/40. Ἀστερίου, MG 110, 179/94. 194-210. Χρυσόστομου, MG 49, 291-300. 51, 261/82. 64, 483/4. 59, 707/12. 60, 747/52. 62, 769/70. 64, 433/44. 453/62. 48, 1055/60. Θεοδώρου Προδρομοῦ, MG 133, 1291-1302. 1313/22. Ἰωάννου Ἐπιφιλίνου, MG 120, 1209/20. Πβλ. Κων. Γ. Μπόνη, Προλεγόμενα εἰς τὰς «Ἐρμηνευτικὰς Διδασκαλίαις» τοῦ Ἰωάννου Ἡ' Ἐπιφιλίνου, Πατριάρχου Κων/πόλεως (2 Ἰαν. 1064-2 Αὐγ. 1075). Συμβολὴ εἰς νέαν ἔκδοσιν. Ἀθῆναι 1937, σ. IV+99, ἔθνα ἐν τῇ ἐν ἐπιμέτρῳ ἐκτιδομένη Ὀμιλίᾳ, ἐν προοίμιῳ διαλαμβάνει ὁ Ἐπιφίλιος περὶ «φιλαργυρίας», ἣν καὶ στηλιτεύει. Ἄλλ' ὡς ἀπέδειξα, τὸ προοίμιον τῆς Ὀμιλίας ταύτης δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἐπιφιλίνου, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸν Θεοφάνη τὸν Κεραμέα, ἐπ' ὄνοματι τοῦ ὁποίου φέρεται Ὀμιλία κατὰ «φιλαργυρίας» ἐν MG, 132, 825/50. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς ὀψιματέρας βυζαντινῆς περιόδου μνημονευτέος καὶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας, PG 150, 727/50. Σημειωθῆτω ἐν τέλει, ὅτι ὁσάκις οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ὁμιλοῦσι περὶ «ἐλεημοσύνης», σχεδὸν πάντοτε δρᾶνται τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐκθέσουν καὶ τὸν ἐκ τοῦ πάθους τῆς «φιλαργυρίας» μέγιστον ἠθικὸν κίνδυνον διὰ τὸ προφυλάξουν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοῦ θανασιμίου τούτου πάθους.

κατηγορία ὑπὸ τοῦ πολεμίου των συγγραφέως, ἡ ἀπὸ τοῦ γάμου ἀποχὴ καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπορρέουσα βλασφημία κατὰ τῶν γονέων, οὓς πόνους καὶ μοιχοὺς ἀποκαλοῦσιν οἱ αἵρετικοί. Φυσικὸν ἄρα ἐπακόλουθον ἦτο τῆς ὑπὸ τῶν αἵρετικῶν τούτων ἀρνήσεως τιμῆς εἰς τοὺς φυσικοὺς γονεῖς των, ν' ἀρνηθοῦν καὶ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τοὺς πνευματικούς των πατέρας, ἤτοι τοὺς ἱερωμένους, καὶ νὰ χλευάζουν τὴν πνευματικὴν των μητέρα, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν! Πᾶς χριστιανός, ὁ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενος, γνωρίζει τὴν μεγίστην ταύτην ὀφειλὴν του, νὰ σέβηται δηλαδὴ τὸν πνευματικὸν του πατέρα, τὸν ἱερέα, τὸν ἀναγεννήσαντα τοῦτον ἐν Χριστῷ, καὶ νὰ τιμᾷ τὴν πνευματικὴν του μητέρα, τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἐκτρέφουσαν καὶ συντηροῦσαν αὐτὸν διὰ τῶν μυστηρίων καὶ προετοιμάζουσαν τοῦτον διὰ τὴν αἰωνίαν μακαριότητα καὶ τὴν ἀτελεύτητον δόξαν. Μόνος ὁ αἵρετικός, ὁ «ὑπὸ τοῦ ὄψεως πάλιν ἐκδυθεὶς» (XVI,3) καὶ τῆς πίστεως τῆς ὀρθῆς ἀποστερηθεὶς, ἀντιποιεῖται τῶν ὑποχρεώσεών του. Φαίνεται λοιπὸν δικαία καὶ ἐπιτυχὴς ἡ παρομοίωσις τοῦ αἵρετικοῦ πρὸς τὸν ἄσωτον τοῦ Εὐαγγελίου. «Ὅπως ὁ ἄσωτος, οὕτω καὶ ὁ αἵρετικός, ἀποδημήσας εἰς χώραν μακρυνὴν τῆς Ἐκκλησίας δῆλον ὅτι ἀπομακρυνθεὶς—καὶ τὸ δοθὲν αὐτῷ μέρος τῆς πατρικῆς οὐσίας ἀσώτως κατασπαταλήσας—ἦτοι τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἱεράν Παράδοσιν καὶ διδασχὴν διαστρέψας καὶ διασκορπίσας—συνετηρεῖτο, βόσκων τοὺς χοίρους τοῦ «πρωτοπολίτου», ὑπηρετῶν δηλ. ὡς δοῦλος τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, ἦτοι τοῦ Σατανᾶ, καὶ σιτιζόμενος «τοῖς κερατίοις». Ἡ ἀπολεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ αἵρετικοῦ οὐσία εἶναι «ἡ πίστις καὶ ἡ δωρεά, ἣν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἔλαβε» (XVII,2), τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς διατροφήν του χρησιμοποιούμενα «κεράτια», οὐδὲν ἄλλο εἶναι «ἡ τὰ διὰ βολικὰ συγγράμματα, ὡς ἐν ἐτέρῳ λόγῳ δείξομεν» (XVII,5)¹.

1. Εἶναι δυστύχημα ὅτι τὸ ἐνταῦθα μνημονεύμενον ἕτερον ἀντιρρητικὸν τοῦ Ἄμφοιλοχίου ἔργον δὲν διεσώθη. Τὸ χφ. ἔχει «δείξομεν» ἐν χρόνῳ μέλλοντος. Καὶ ἂν ἠθέλομεν διορθώσαι τὸ «δείξομεν» εἰς τὸ ἐν ἀόριστῳ χρόνῳ «εἰδείξαμεν», τὸ ἴδιον συμπέρασμα θὰ συνηγάγομεν, ὅτι δηλ. ἡ εἶχε ἢ νῦν ἔχει συντάξει τὸ ἔργον τοῦτο. Ἄλλως δὲν θὰ ἀνέφερε τοῦτο ὁ Ἄμφοιλόχιος. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἐκ τῆς ὅλης ἐκθέσεως τοῦ συγγραφέως συνάγεται μετὰ πόσης θέρμης ἀνέλαβεν οὗτος τὴν σύνταξιν τοῦ κατὰ τῶν πολεμουμένων ὑπ' αὐτοῦ

Συνεχίζων ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος, καλεῖ δι' ὠραίας ἀποστροφῆς τοὺς αἰρετικούς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν διάβολον καὶ τὰς πλάνας, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος περιήγαγεν αὐτοὺς καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν «πατρικὴν οἰκίαν», ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξ ἧς ἀπεμακρύνθησαν δελεασθέντες ὑπὸ τῶν μεγάλων, ἀλλ' ἀπατηλῶν καὶ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν: «Ἐνθυμήθητι, πόθεν ἐξέπεσας· πῶς ἐπλανήθης, δελεασθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄφρεως τοῦ τὰ μέγала ἐπαγγελομένου, ἵνα σε τῶν παρόντων καλῶν ἀποστερήσῃ.... καὶ σὲ δὲ τῶ αὐτῷ δόλω διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς «ἐγκρατείας» καὶ τῆς «ἀποτάξεως» ἀπήγαγε τῆς πατρικῆς οἰκίας πρὸς τὴν χώραν τὴν μακράν, εἰς ἣν οὐκ ἦν πρόβατα, ἀλλ' ἦ μόνον χοῖροι» (XVII,5-XVIII,1). Ἔστὲ βέβαιοι, ἐξακολουθεῖ ὁ καλὸς ποιμενάρχης παραινῶν καὶ εἰς μετάνοιαν προτρέπων τοὺς αἰρετικούς, ὅτι «φιλόανθρωπος ὁ Θεός· οὐκ οἶδε μνησικακῆσαι· μόνον ἐὰν ὑποστρέψῃς ἔτοιμός ἐστι διὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ σοὶ ὑπαντῆσαι ὡς κἀκεῖνω. Οἶδεν, ὅτι νενέκρωσαι ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἄρτου μὴ γευσάμενος·

αἰρέσεων ἀντιρρητικοῦ τοῦ ἔργου καὶ ὁποίους καὶ ὀηλικούς κατέβαλεν ἀγῶνας πρὸς διασφάλισιν τοῦ ποιμνίου τοῦ ἀπὸ τῶν ἐπικινδύνων διὰ τοὺς ἀπλουστέρους χριστιανούς ἐγκρατικῶν αἰρέσεων. Ἀλλὰ συγχρόνως ἐμφανίζεται καὶ ἡ Λυκαονικὴ ἐπαρχία, ὡς ἐστὶ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰρέσεων, καὶ χώρα, ἣν ἐλυμαίνοντο παντοσείδεις ἀντεκκλησιαστικὰ παρασυναγωγὰ ποικιλιῶν ἀποκλίσεων καὶ ἀποχρώσεων. Αὗται, ὡς ἦτο ἐπόμηνον, ἀνετάρασσον τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν καὶ προεκάλουν ὀδυνηρὰς ὀχλήσεις εἰς τοὺς ὑπευθύνους ἐκκλησιαστικούς ἡγέτας καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐκκλησιαστικούς ποιμένους καὶ διδασκάλους, καθηγητὰς καὶ διαφωτιστὰς. Ἐκ τούτου καὶ ὁ μέγας τοῦ ἀγίου Ἀμφιλοχίου ζῆλος διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἰρέσεων καὶ τὴν εἰρήνευσιν τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ ὑπαρξὶς πολλῶν αἰρέσεων ἐν τινὶ ἐκκλησίᾳ ἀποδεικνύει ἐξ ἄλλου καὶ τὸ πόσον τὸ γεγονός τοῦτο συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ὑπεκκαίῃ καὶ ἀναθερμαίνῃ τὸν ζῆλον τῶν ὑπευθύνων ἐκκλησιαστικῶν ποιμένων διὰ νὰ ἐπαγρυπνοῦν. Καὶ οὕτω πως οἱ ταγοὶ τῆς διαφυλάξεως τῆς ὀρθῆς διδασκῆς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἱερᾶς «παραθήκης», τῆς ὑπὸ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδοθείσης, ἐξ αἰτίας τῶν αἰρέσεων παρωθοῦντο εἰς ἀνάληψιν σκληρῶν πολλῶν ἀγῶνων πρὸς καταπολέμησιν καὶ ἀντίκρουσιν τῶν ψευδοδιδασκαλιῶν τῶν ποικιλιανῶν αἰρέσεων. Ἐκ τούτου ἐπίσης ἠναγκάζοντο οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐμβαθύνουν διὰ τῆς συνεχῆς μελέτης τῶν Ἀγίων Γραφῶν, εἰς τὰ ὑψηλὰ νοήματα καὶ τὰς ἐξ ἀποκαλύψεως εὐαγγελικὰς Ἀληθείας, τόσον τὰς δογματικὰς, ὅσον καὶ τὰς ἠθικὰς, τὰς ὁποίας ὤφειλον νὰ διασφαλίσουν ἐκ τῶν ψευδωνύμων διδασκαλιῶν τῶν αἰρέσεων. Οἱ ἀναλαμβανόμενοι λοιπὸν ἀγῶνες ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας κατὰ τῶν διαφορῶν τῆς ὀρθῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκῆς, διετήρουν ταύτην εἰς συνεχῆ ἐπιφυλακὴν καὶ εἰς ἀνάπτυξιν πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἐντονωτάτης δράσεως τόσον διὰ τοῦ λόγου, ὅσον καὶ διὰ τῆς γραφίδος. Μία καὶ αὕτη ἀφορμὴ, μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων αἰτιῶν, τῆς ἀναπτύξεως τῆς θεολογικῆς Γραμματείας, καθ' ἕνας τὰς ποικίλας αὐτῆς πτυχὰς καὶ ἀναλόγως τῶν διδομένων ἐκάστοτε ἀφορμῶν, ἰδίᾳ ἐκ τῶν αἰρέσεων.

περιπτουζάμενός σε φιλήσει τὸν ἀύχένα σου, ὃν ἐσκλήρυνεν ὁ διάβολος· σιτίσει σε πάλιν διὰ τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ (Λουκ. 15, 23), τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Ἔσται δὲ καὶ ἐπὶ σοὶ χαρὰ μεγάλη· καὶ ἐρεῖ ὁ πατήρ· «χαρῆσαι δεῖ καὶ εὐφρανθῆναι, ὅτι ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε καὶ ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη». Εὐρήσεις δὲ καὶ πάντας ἡμᾶς συγχαρέντας τῷ πατρὶ καὶ συνευφραινόμενους ἐπὶ τῇ σῇ σωτηρίᾳ· παρ' ἡμῶν φθόνος οὐδὲ εἷς» (XVIII, 1-4).

Ταῦτα πάντα ἐξάπαντος θέλει εὑρεῖ ὁ μετανοῶν, ἐὰν ἀκούσῃ τῆς συμβουλῆς. Ἀλλὰ ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, δὲν μετανοήσῃ, ἀλλὰ παραπεισθῇ τοῖς γυναικαρίοις, τοῖς παρ' αὐτοῦ ἀπατηθεῖσι, τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, οἷαι π.χ. ἡ κατάλυσις τῶν αἰρετικῶν διδασκάλων καὶ ἐπαγγελιῶν καὶ ἡ παράβασις τῶν μεγάλων δῆθεν ἀρετῶν τῆς «ἐγκρατείας» καὶ τῆς «ἀποτάξεως», τότε ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. Διότι πᾶν ἄλλο ἢ κατάλυσις καὶ παράβασις εἶναι ἢ ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν ἐπαναγωγὴ καὶ ἐπιστροφή. «Τί ἐστι κατάλυσις»; Ἐναφωνεῖ ὁ ἱερός συγγραφεύς: «καὶ τί παράβασις; Εἶπέ μοι. Πάντως κατάλυσις ἐστίν, ὅταν τις τὴν πίστιν καὶ τὰ παραδοθέντα αὐτῆς μυστήρια ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καταλείψῃ καὶ εἰς ἀπιστίαν χωρήσῃ» (XIX,2). Τὸ «δὲν γίνομαι καταλυτής, δὲν γίνομαι παραβάτης», ἔπρεπε νὰ εἶχε λεχθῆ ὑπὸ τοῦ αἰρετικοῦ ἐν ἀρχῇ, πρὶν δηλ. ἀφεθῆ νὰ περιαχθῆ εἰς τὴν διαβολικὴν πλάνην καὶ τὴν αἵρεσιν, δι' ἧς ἀπέστη τῆς πατρικῆς οἰκίας καὶ τῶν ταύτης ἀγαθῶν καὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀληθινῆς. Τότε ὤφειλε ν' ἀντιτάξῃ τὸ «οὐ γίνομαι καταλυτής· οὐ γίνομαι παραβάτης· οὐδεὶς με χωρίσει τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ» (Ῥωμ. 8,35)· αὐτὸς δι' ἐμὲ τοσαῦτα ὑπέστη μηδενὶ ὑποκείμενος, ἵνα με τὸν πλασθέντα ἐξαγοράσῃ τῷ οἰκείῳ αἵματι ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας· καὶ πῶς ἐγὼ δραπετεύσω ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀρνησάμενος τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ καταβληθεῖσαν τιμὴν;» (XIX,3).

13. Ἄλλ' ὁ ἐν τῷ προσχήματι τῆς «ἐγκρατείας» καὶ τῆς «ἀποτάξεως» καὶ εἴ τινος ἄλλου σεμνοῦ ὀνόματος ἐξαπατήσας ὑμᾶς διάβολος καὶ οἱ ἐργάται αὐτοῦ ἐπέμενον διὰ τῆς χρηστῆς

ἐπαγγελίας καὶ τῶν σεμνῶν ὀνομάτων, ὅπως πείσωσιν ὑμᾶς, ἵνα ἀποστῆτε τῆς ὀρθῆς πίστεως. «Ἔδει σε τότε λέγειν· ἔξεστί μοι χριστιανῶ ὄντι καὶ παραμένοντι τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ φυλάττοντι τὰ μυστήρια, ἀποτάξασθαι χρημάτων, ἀποτάξασθαι κακίας, ἀποτάξασθαι ὅλῳ τῷ κόσμῳ· τοῦτέστι τῶν κοσμικῶν φροντίδων· εἰ δὲ δέοι, καὶ ἐγκρατεῦσθαι βρωμάτων καὶ πάσης ἡδονῆς σαρκικῆς· καὶ ἵνα μὴ καθὲν λέγω· καὶ εἰ παρθενίαν καὶ ἀγνεΐαν φυλάξαι, ἔξεστί μοι χριστιανῶ ὄντι καὶ φυλάσσοντί μοι τὴν πίστιν ἐποικοδομεῖν ταῦτα πάντα· ἐὰν γὰρ ἀφέλω τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς, ποῦ οἰκοδομήσω τὸ πολίτευμα;¹ Ταῦτα γὰρ ἐκᾶστην ἡμέραν ἀκούω ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ παρὰ Πατέρων κηρυσσόμενα, τῶν καὶ φωτισάντων με· πρὸς ὑμᾶς δὲ ἐρῶ· ἀποστῆτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες, (Λουκ. 13,27) οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν (Ματθ. 7,23)· ἐὰν τις ὑμῖν εὐαγγελίζηται, παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω· (Γαλ. 1,9). Εἴ ποτε ἐνηψας, εἴ ποτε ἐγρηγόρησας, οὐκ ἂν ὑπεσύρῃς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῶν αἱρέσεων, οὐκ ἂν ἐγεγόνεις ὄντως καταλυτής· οὐδὲ γὰρ σε ἐπανελθόντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀναγκάσει τις ἐσθίειν καὶ πίνειν τὴν σαρκικὴν τροφήν, ἀλλ' οὐδὲ γαμεῖν ἢ ἐγαμιζέσθαι, ἀλλ' εἰ δοκεῖ μήτε ἄρτον ἐσθίειν, μήτε τι τῶν παινόντων τὸ σῶμα. Μόνον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἑαυτὸν μὴ ἀποστερήσης μηδὲ τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ βδελύξῃ» (XIX,3-XX,4).

Δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις ἐξαίρει ὁ ἱερεὺς συγγραφεὺς ὅτι αἱ μεγάλαι ἐπαγγελίαι τῶν αἰρετικῶν περὶ «ἐγκρατείας» καὶ «ἀποτάξεως» δὲν εἶναι μονοπωλειακαὶ διδαχαὶ τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀρκεῖ μόνον ἢ μὲν «ἐγκράτεια» ἀπὸ τῶν βρωμάτων νὰ γίνηται πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐφαμάρτων ὀρμῶν καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, πρὸς κατασίγασιν τῶν παθῶν καὶ πρὸς διασφάλισιν τῆς ἀγνεΐας, μάλιστα ἀπὸ μέρους ἐκείνων, οἵτινες τὸν μοναχικὸν καὶ παρθενικὸν βίον ἐκλεξάμενοι, ἐπιθυμοῦσι νὰ διάγωσιν ἐν ἀγνότητι καὶ καθαρότητι καὶ συνεχεῖ πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσιώσει. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα μόνον ὁ ταπεινὸς τῷ φρονήματι δύναται πράγματι νὰ ἐπιτύχῃ. Ἀλλ' ἀπαιτεῖται προσοχὴ ἐκ μέρους του, ἵνα μὴ περι-

1. Α' Κορ. 3, 10.11. Ἐφ. 2, 20. Πβλ. Φιλ. 3, 20.

πέση διὰ τῆς «ἐγκρατείας» εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον, τῆς περιφρονήσεως δῆλον ὅτι καὶ βδελυγμίας τῶν κτισμάτων τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐπίσης ὁ ἐγκρατευόμενος ἀπὸ τῶν βρωμάτων, μόνον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀπέχη. Ἡ δὲ «ἀπόταξις» ἀπὸ τῶν χρημάτων καὶ τῶν λοιπῶν κοσμικῶν φροντίδων, τότε ὠφελεῖ, ὅταν γίνηται πρὸς οἰκοδομὴν ἐναρέτου καὶ κατὰ Χριστὸν βίου καὶ ἐφ' ὅσον διαφυλάττεται ἡ ὀρθὴ πίστις, γίνεται δὲ πλήρης καὶ τελεία ἡ συμμετοχὴ τοῦ τὴν «ἀπόταξιν» τηροῦντος εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.—Δεξιότηχως λοιπὸν ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος παραινεῖ τὸν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποσχισθέντα καὶ ἀπομακρυνθέντα αἰρετικόν, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, βέβαιος ὢν ὅτι αἱ ὑπ' αὐτοῦ τόσον σεβασταὶ καὶ μεγάλως ἐκτιμώμεναι ἀρεταὶ τῆς «ἐγκρατείας» καὶ τῆς «ἀποτάξεως», καὶ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ἐκτιμῶνται καὶ διδάσκονται καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπομένως μένων πᾶς χριστιανὸς δύναται ταύτας ν' ἀσκῆ, ἐφ' ὅσον παραλλήλως θὰ μετέχη τῶν μυστηρίων καὶ θὰ σέβηται τοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)